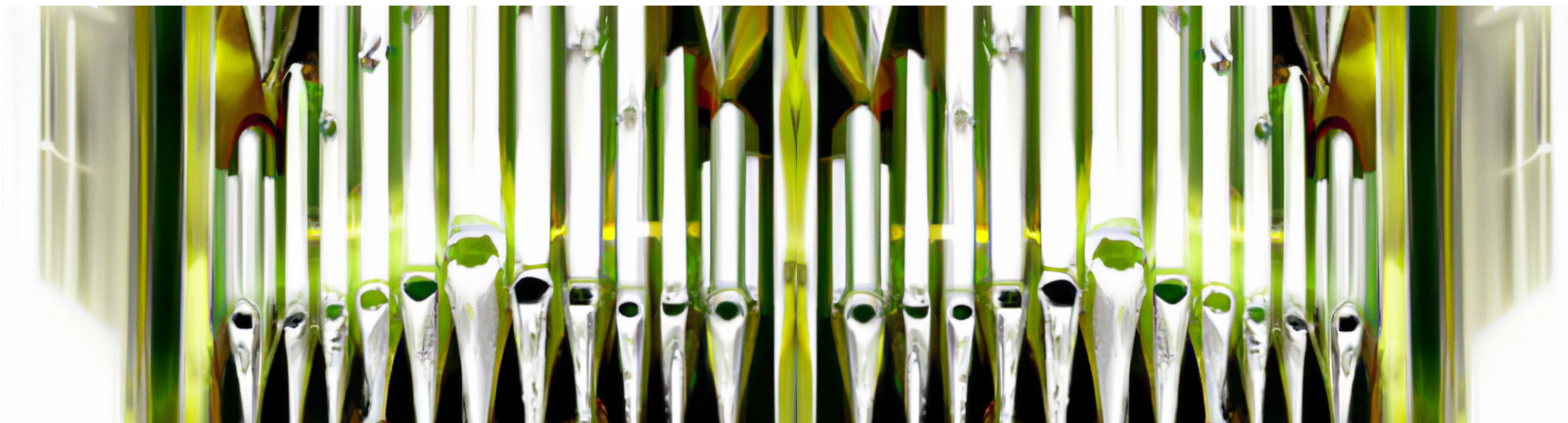

NYTTIG VIDEN OM ORGLER

Et orgel er et blæseinstrument, som består af piber, luftforsyningsanlæg og klaviaturer.

Tonerne frembringes af **PIBER**, som er grupperet i **STEMMER | REGISTRE**, dvs. i sammenhængende rækker med een eller flere piber pr. tangent i klaviaturet.

Det er store elektriske **BLÆSEBÆLGE**, der leverer luft til **VINDLADERNE** - som er de kasser, piberne er monteret på.

Fra **SPILLEBORDET** kan man åbne ventiler i vindladen, så der kommer luft i piberne.

Forbindelsen til piberne kan være enten

1. **MEKANISK** - med trækstænger og tråde
2. **ELEKTRISK** - med kontakter, ledninger og elektromagneter
3. **PNEUMATISK** - styret af "luft", som løber i lange tynde rør

Hvis et orgel har mere end et klaviatur, som på et orgel kaldes et **MANUAL** er registrene grupperet i flere **VÆRKER**.

Ved meget store orgler taler man fx. om

OVERVÆRK | HOVEDVÆRK | BRYSTVÆRK | SVELLEVÆRK og **PEDALVÆRK**, som spilles fra fodklaviaturet, **PEDALET**.

KOBLINGER mellem de forskellige værker, gør det muligt at spille på flere værker samtidigt fra eet manual.

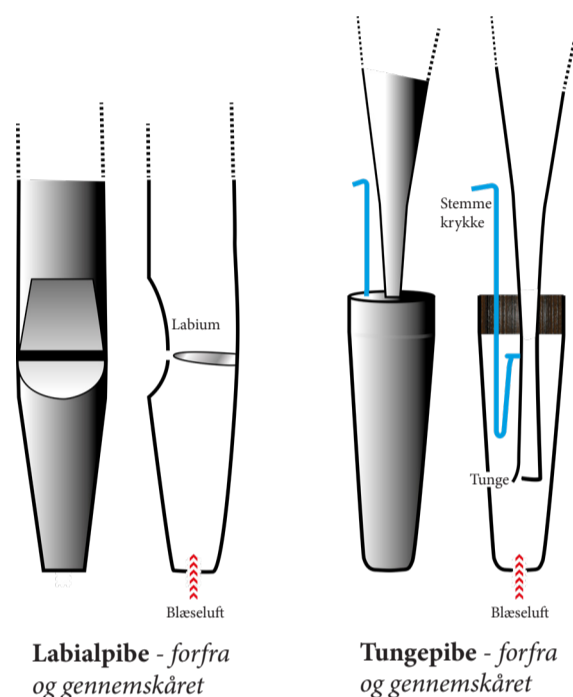
Piber er fremstillet af træ eller metal (tin, bly, zink eller kobber). Materialet giver lyden karakter.

Der findes to typer af piber:

LABIALPIBER og **TUNGEPIBER**

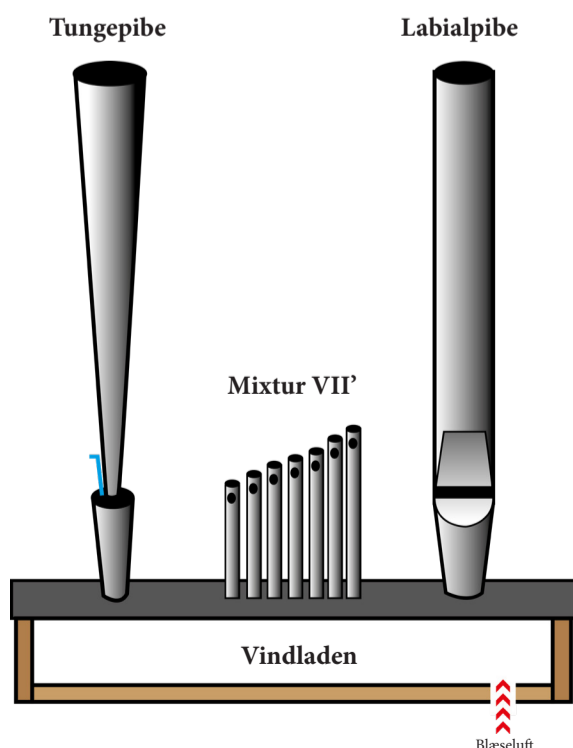
Labialpiber opdeles i

PRINCIPALSTEMMER - der har en fast og bæredygtig karakter og udgør den klanglige substans. **FLØJTESTEMMER** - der er bløde og mindre gennemtrængende, samt **STRYGESTEMMER**, der har lyse overtoner og kan minde om klangen i strygeinstrumenter som fx. violin eller cello.

Tungepiber opdeles efter form og klangfarve i familier med blæseinstrument-navne: trompet, krumhorn, fagot, klarinet osv.

Tonehøjden i den enkelt orgelstemme angives i **fod** (1 fod - ' - er ca. 30 cm) med henvisning til den største pibes teoretiske længde, fx. *Principal 8'*, *Fagot 16'*, *Piccolo-fløjte 2'* - jo kortere pibe, jo højere tone. I nogle orgelstemmer klinger flere piber på een gang, så hvis stemmen fx. hedder *Mixtur VII*, klinger 7 piber sammen, når man trykker på een tangent.

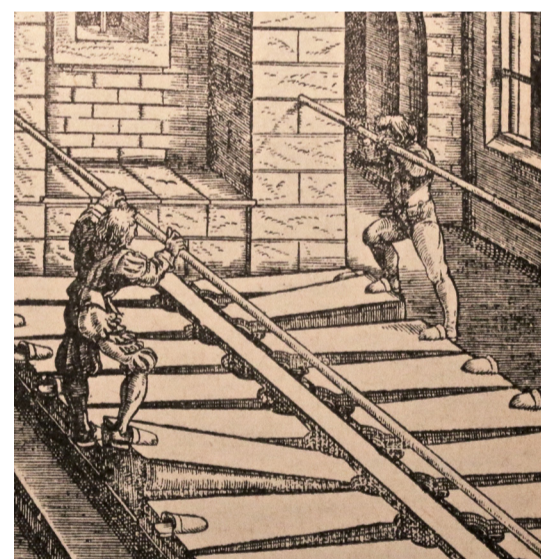
Historie

Orglet blev "opfundet" allerede 200 år f. Kr. og blev fx. anvendt til at spille musik i fornemme hjem, ved offentlige teaterforestillinger og sportskampe.

Fra 700-tallet begyndte det at blive et kirkeligt instrument, men det var først i løbet af 1600- og 1700-tallet, at det blev almindeligt at bruge et orgel til at ledsage menighedens salmesang.

I Danmark fandtes der indtil midten af 1800-tallet kun orgler i større by- og slotskirker, og det var først i begyndelsen af 1900-tallet, at det blev helt almindeligt med et orgel i alle kirker.

Der findes orgler i koncertsale og kirker. Danmarks Radios gamle og nye koncertsal har begge store orgler med 6000-7000 piber, og Aarhus Domkirke har *det største kirkeorgel i Danmark* med 96 registre.

En tegning fra 1619 viser, hvordan to voksne mænd hele tiden måtte træde på blæsebælgen for at skaffe luft nok, til at orglet kunne spille.

KENDTE DANSKE ORGELBYGGERE

Marcussen & Søn, Frobenius, P. G. Andersen, Bruno Christensen og Carsten Lund

STORE ORGELKOMPONISTER

Tyske: Bach, Mendelssohn, Brahms, Reger
Franske: Franck, Vierne, Widor, Messiaen
Engelske: Stanley, Wesley, Elgar, Stanford
Danske: Buxtehude, Gade og Hartmann